

قرآن و تکنولوژی

بررسی و تأثیر نمادهای فرهنگ اسلامی و قرآنی

در تحریف و ابداع تکنولوژی

محقق و مؤلف

دکتر سیروس خسروی

فرزان

تهران ۱۳۹۴

سرشناسه	: خسروی، سیروس، ۱۳۳۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: قرآن و تکنولوژی: بررسی و تأثیر نمادهای فرهنگ اسلامی و قرآنی در تعریف و ابداع تکنولوژی/ محقق و مؤلف سیروس خسروی.
مشخصات نشر	: تهران: کتاب فرزانه، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۳۸۱ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۷۲۳۹-۶۵-۳
وضعیت فهرست	: فیا
ویسی	
عنوان دیگر	: بررسی و تأثیر نمادهای فرهنگ اسلامی و قرآنی در تعریف و ابداع تکنولوژی.
موضوع	: قرآن -- اعجاز
موضوع	: قرآن و علوم
موضوع	: تکنولوژی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
رده بندی - دهه	: ۱۳۰۲ ق ۴۵/خ/ BP۸۶
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۱۵۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۰۲۳۳۸

تهران، خیابان استاد مطهری، خیابان مهر، د. خسروی
تلفن: ۸۸۳۰۴۶۷۸، دورنگار ۸۸۲۸۷۵۴

عنوان: قرآن و تکنولوژی

بررسی تأثیر نمادهای فرهنگ اسلامی و قرآنی در تعریف و ابداع تکنولوژی

محقق و مؤلف: دکتر سیروس خسروی

صفحه‌آرا و طراح جلد: غلامرضا ملکی

چاپ اول: ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

بها: ۱۵۸۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۲۳۹-۶۵-۳

همه حقوق برای مؤلف محفوظ است.

فهرست مطالب

۵	یادداشت مؤلف
۱۱	مقدمه
۱۷	فصل اول - کلیات و مفاهیم
	بیان مسئله (۱۷) تکنولوژی و جامعه (۲۲) تعریف متداول تکنولوژی (۲۳) عناصر مشکله تکنولوژی (۲۵)
	پیشینه تاریخی فرهنگ و تکنولوژی (۲۷) روش نوین تعریف جامع تکنولوژی (۳۳) تعریف تکنولوژی از
	روی نماد سازی قرآنی و اسلام (۳۵) نمودار الف (۳۶) تمدن (۳۹)
۴۱	فصل دوم - شرح نمادهای فرهنگ قرآنی و اسلامی
	۱- علم و اسلام (قرآن ۴۱) تعریف علم (۴۲) علم و قرآن (۴۵) تعلیم به انبیاء در قرآن (۵۰) توقف سیر
	علمی و فرهنگی (۱) نمودار شماره یک تعداد دانشمندان ریاضی و نجوم (۵۳) نقد و بررسی دیدگاه‌های
	مختلف (۵۶) جدول شرح نمادها - منتخب از پیشگویی‌های علمی قرآن مجید (۶۴) ۲- کار (معنی و
	تلاش) در قرآن و اسلام (۱۰۱) کار، تلاش، تلاش و امتیاز (۷۴) ۳- تحقیقات و قرآن (اسلام) (۷۷) قرآن و
	تقلید کورکورانه (۷۸) کاربرد روش علمی - تجربی (۸۰) تحقیق از دیدگاه اسلام (۸۲) عقل و تجربه (۸۳)
	انگیزش انسان به تفکر و تحقیق در قرآن مجید (۸۴) قرآن مجید و نوآوری (۸۶) خلاقیت و نوآوری (۸۹)
	تعریف خلاقیت و نوآوری (۹۰) تفاوت خلاقیت و نوآوری (۹۰) فرایند خلاقیت و نوآوری (۹۰) فایده‌های
	خلاقیت و نوآوری (۹۱) سیر علمی و تفکر در اسلام (۹۱) زمان (۹۱) نوآوری اجتماعی (۹۵) نتیجه
	گیری (۹۷) ۵- قرآن و بهره‌برداری از منابع انسانی (نمودار ۹۸) الف: توانایی و شایستگی در کار (۹۸)
	مهارت و تخصص در کار (۹۹) تعهد و امانت‌داری در کار (۹۹) ب- روابط کار (۹۹) پرداخت اجرت کار و
	نحوه آن در حفظ انگیزه کارگر (۱۰۰) مراعات حقوق، در ضمن نکردن به کارگر (۱۰۱) ۶- قرآن و بهره‌برداری
	از منابع فیزیکی در عمران و آبادی جامعه انسانی (۱۰۲) کار و تولید - عمل و اصل آبادانی و عمران جامعه (۱۰۳)
۱۰۵	فصل سوم - شرح عوامل مؤثر در فرایند شمای سیستمی نمودار الف
	۷- اسلام و مدیریت ابداع تکنولوژی (۱۰۵) اسلام و مدیریت (۱۰۰) نظری اجتماعی بر سیر تحول
	مدیریت (۱۰۹) مدیریت در تمدن‌های باستانی - دوره پیش از مدیریت علمی (۱۱۰) مکتب مدیریت
	کلاسیک (۱۱۱) مکتب مدیریت نئوکلاسیک (روابط انسانی) (۱۱۲) نظریه‌های ابتدایی در مدیریت، مدل
	های علمی (۱۱۳) وضعیت مدیریت امروز (۱۱۴) مدیریت نظام‌گرا (۱۱۵) اجزای سیستم اجتماعی (۱۱۶)
	مدیریت اقتصادی (۱۱۷) مدیریت هدف‌مدار کیفی (۱۱۷) مدیریت کیفیت (۱۱۹) (۸ - ۱) قرآن و مدیریت
	کیفیت (۱۲۰) سیستم مدیریت کیفیت با استاندارد ISO - ۹۰۰۱ (۱۲۳) تمرکز به مشتری و بازار (۱۲۲)
	مشارکت: اصل سوم مدیریت کیفیت با استاندارد ISO - ۹۰۰۱ (۱۲۶) قرآن و مدیریت بهداشت و ایمنی کار با
	استاندارد ISO - ۱۸۰۰۱ (۱۲۷) قرآن و مدیریت محیط زیست با استاندارد ISO - ۱۴۰۰۰ (۱۲۸) ۷ -
	تعریف مدیریت ابداع تکنولوژی (۱۳۰) تعریف مدیریت تکنولوژی (MoT) (۱۳۱) ۷-۱ - سازماندهی و
	قرآن (۱۳۲) ۷-۲ - اسلام و نظم و انضباط در کار (۱۳۵) ۳ - ۷ مدیریت و برنامه‌ریزی در اسلام
	(۱۳۷) قرآن و برنامه‌ریزی استراتژیک (۱۳۹) شناسایی عوامل درون سازمانی و محیط خارج (۱۴۳) ۴ - ۷
	نظارت و کنترل (۱۴۴) ۵ - ۷ مدیریت و تقوا (۱۴۵) تقوا و بخشی از مزیای آن در قرآن (۱۴۷) ۶- ۷
	اخلاق حرفه‌ای (۱۵۰) اخلاق حرفه‌ای و اصل وحدت و هماهنگی در مدیریت و سلسله مراتب
	سازمانی (۱۵۱) عدالت و اعتدال در اخلاق حرفه‌ای مدیران و کارگزاران (۱۵۳) ۸ - تحول و حرکت از
	دیدگاه قرآن (۱۵۴) تحول اجتماعی (۱۵۴) دیدگاه اسلام در باره عوامل تحول اجتماعی (۱۵۵) اصل کنش
	و واکنش (۱۵۶) واکنش مناسب جهان در برابر عملکرد انسان (۱۵۷) هر جامعه و نمادی در گرو عملکرد

خوش است (۱۵۸) قرآن و مسئولیت فرد (۱۵۸) ۹- قرآن و ذکر صنایع مختلف در آیات آن (۱۶۱) معرفی آیات صنعت در قرآن مجید (۱۶۴) ۱۰- بهره‌برداری از صنایع با رعایت نظام احسن کیفی در ابداع تکنولوژی (۱۷۳)

فصل چهارم - اکتساب و بکارگیری تکنولوژی ۱۷۷

تاریخچه و مفهوم تکنولوژی در غرب (۱۷۷) نگرش و رفتار ناسپاس‌گونه بشر در اهداء نعمت تکنولوژی توسط پروردگار عالمیان (۱۷۹) محاسن و معایب تکنولوژی و حد ضرورت آن (۱۸۳) ۱۱- نقش بازخور در سیستم تعریف تکنولوژی اسلامی (۱۸۵) جایگاه تکنولوژی در اسلام (۱۸۵) تأثیر اصول فرهنگ ادیان در پیشبرد تکنولوژی ژاپن (۱۸۸) دانش و تکنولوژی (۱۹۲) توسعه تکنولوژی در جهان امروز (۱۹۴) نانوتکنولوژی فناوری کلیدی قرن بیست و یکم (۱۹۵) عصر نانوتکنولوژی (۱۹۶) تاریخچه نانوتکنولوژی در جهان (۱۹۷) تعریف نانوتکنولوژی (۱۹۸) مدیریت تکنولوژی و استفاده از فرصت‌ها (۱۹۹) جدول ششایک‌نیمه شاخصه‌های علوم و تکنولوژی کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه (۲۰۱)

فصل پنجم - شرح مختصری از خدمات علمی و تکنولوژیکی دانشمندان قرون اولیه اسلامی که به عمای آن زمینه‌ساز تمدن امروز جهان است ۲۰۳

شرح مختصری خدمات دانشمندان مسلمان به تمدن جهان (۲۰۶) رده بندی علوم (۲۰۷) ریاضیات (۲۰۸) نجوم، ریاضیات (۲۰۹) نجوم و ریاضی (۲۱۱) فیزیک (۲۱۲) مکانیک (۲۱۲) فیزیک و مکانیک (۲۱۳) تسخیر آسمان (۲۱۲) منابع دفاعی (۲۱۳) نرم‌افزار کامپیوتر و الگوریتم (۲۱۴) زمین‌شناسی (۲۱۴) احیای معادن (۲۱۴) سیم (۲۱۸) علوم پزشکی (۲۱۵) تغذیه (۲۱۹) گیاه‌شناسی (۲۲۰) جانورشناسی (۲۲۰) مذهب و رفاه (۲۲۰) تقلید و الگو برداری از سیستم حکومت، رهبری و مدیریت اسلامی (۲۲۱) تأسیس دفترخانه ثبت اسناد (۲۲۱) صنعت چاپ (۲۲۲) صنعت پست (۲۲۲) کشاورزی و باغداری (۲۲۲) آموزش و پرورش (۲۲۲) دانشگاه با علم و مدارس عالی (۲۲۳) نقش زنان در فعالیت‌های اجتماعی بخصوص تدریس و تحصیل (۲۲۳) علم جغرافیا (۲۲۳) قطب‌نما (۲۲۴) کشف قاره های جدید (۲۲۴) جامعه‌شناسی (۲۲۵) نظریه‌های انسان‌دوستانه اقتصاد سیاسی و کار (۲۲۵) تاریخ و فلسفه آن (۲۲۵) تاریخ (۲۲۵) فلسفه (۲۲۶) کتابخانه و کتابداری (۲۲۷) تألیف دایرةالعلوم (۲۲۹) نوشتن دایرةالمعارف (۲۳۰) هنر اسلامی (۲۳۱) معماری (۲۳۱) مکان‌های معروف در معماری جهان (۲۳۳) قلعه‌سازی (۲۳۴) سبک عربسک = اسلیمی (۲۳۵) سبک اسپانیایی (Azulejos) (۲۳۷) سبک گوتیک (۲۳۷) تأثیر سبک‌های معماری اسلامی در معماری کشورهای اروپایی (۲۳۷) معماری آمریکا (۲۳۷) سبک فربکا (۲۳۹) معماری ایتالیا (۲۳۹) معماری فرانسه (۲۴۱) معماری آلمان (۲۴۱) خطاطی و نقاشی (۲۴۲) بینانگداری دانش هرالدیک (۲۴۳) هنر موسیقی (۲۴۴) آلبای موسیقی (۲۴۸) سپس اولین مدرسه عالی موسیقی (۲۴۶) موسیقی (موسیقی علمی و کلاسیک) (۲۴۶) انتقال ادب موسیقی اروپا (۲۴۷) تأثیر ادبیات اسلام در جهان (۲۴۷) وسایل دعاکردن (۲۴۸) اخلاق اسلامی و نفوذ آن در ادب و جوامع (۲۴۹)

فصل ششم - اخذ و بهره‌برداری از دانش مسلمین ۲۵۳

وسعت بهره‌وری از فرهنگ اسلام (۲۵۴) اسلام و نهضت رئسانس (۲۵۷) قرون وسطی (۲۵۸) اعترافات دانشمندان غیراسلامی (۲۶۱) گفتار ولتر (۲۶۱) گفتار برتراند راسل (۲۶۲) گفتار جان برنال (۲۶۲) گفتار ویل دورانت (۲۶۳) گفتار آن فرانتل (۲۶۴) گفتار فرانسا ژوزف پیکاه (۲۶۵) گفتار حناالغاجوری (۲۶۵) گفتار هرمان راندال (۲۶۶) مطلب اول (۲۶۷) مطلب دوم (۲۶۷) استنتاج (۲۶۸) خلق تکنولوژی از طریق تحقیقات (۲۷۲) مراحل رشد تکنولوژی (۲۷۳) الف تحقیقات بنیادی (۲۷۴) ب - تحقیقات کاربردی (۲۷۴) ج - توسعه (۲۷۴) د - بسط تکنولوژی (۲۷۵) انتخاب انواع تکنولوژی مورد نیاز عصر حاضر (۲۷۶)

کتابنامه ۲۷۸

یادداشت مؤلف

کتاب حاضر در جمع اقتباس از رساله تحقیقی نویسنده برای اخذ مدرک کارشناسی ارشد مهندسی منابع می باشد که در سال ۱۳۷۲ تدوین و تنظیم گردیده و نویسنده در طی سال های اخیر در پی یافتن منابع و اطلاعات جدیدی بوده تا نسبت به تکمیل مطالب و تحقیقات سودا فراموشناسته و کاملی نماید.

شایان ذکر است با توجه به پژوهش های مختلف کتابخانه ای و تحقیقاتی که از طریق سیستم اینترنت انجام شده می توان گفت این بحث برای اولین بار در جهان مطرح شده و هدف و مقصود از آن شناخت بیشتر قرآن مجید، اسلام و اصول بنیادین آن می باشد. در مطالعه کتاب توجه خوانندگان عزیز را به نکات زیر جلب می نماید.

۱- مطالب ارائه شده گزیده ای از اصل تحقیق اولیه می باشد که جهت ارائه در قالب کتاب، تغییرات جامعی در آن داده شده و حتی الامکان سعی گردیده با سبک ساده و خلاصه نویسی علاوه بر اساتید، طلاب و دانشجویان و دانش پژوهان برای همه اقشار جامعه و آنانی که تشنه یافتن حقیقت اند قابل استفاده باشد و علی رغم گستردگی مسائل علمی و خدمات فرهنگی در طول تاریخ مسلمانان تلاش شده است مطالب با رعایت امانت و صداقت از منابع موثق داخلی و خارجی و بدون کوچکترین دخل و تصرف و یا تعصب با ذکر آیات کلام الله مجید در موضوعات مرتبط با بحث، معرفی و ذکر شوند.

۲- موضوعات تطبیقی و مقایسه‌ای در نقد و بررسی وضعیت تکنولوژی جامعه امروز مسلمانان خصوصاً میهن عزیز اسلامی که با تکالیف دانشگاهی در تحقیق‌اولیه مرتبط بوده‌اند بدلیل افزایش حجم کتاب و گستردگی مطالب حذف، و فقط در پایان فصل چهارم یک مورد جدول مقایسه‌ای ارائه و با توجه به پیشرفت‌های تکنولوژی سایر کشورهای جهان، قضاوت در باره آن به‌عهده خوانندگان محترم گذاشته شده است.

۳- همچنین تلاش گردیده برای علاقه‌مندانی که نیاز بیشتری به مطالعه در موضوعات مطرح شده دارند اسامی کتب مرجع و منابع، با ذکر مشخصات در پاورقی و آخر کتاب آمده شود. با این وجود برای ادای کلام و مطالب، در بعضی از موضوعات علمی نمی‌شود در طرح آنها اختصار یا امساک در ادای بحث روا داشت با توجه به اینست موضوع مورد بحث بعضاً نتیجه پژوهش پیشکسوتان و دانشمندان و مترجمان بزرگان نظیر جناب آقای مرتضی رهبانی مترجم کتاب «فرهنگ اسلام در اروپا» نحفیر ارز، مند خانم دکتر زیگرید هونکه آلمانی و استاد جناب آقای محمدرضا حکیم نویسنده کتاب دانش مسلمین، و یا در موضوع فرهنگ و آداب کار در اسلام با استناد از سری تحقیقات گرانقدر «موسسه پژوهشی علمی و فرهنگی طلیعه منطلق» مطالب مربوطه عیناً در متن کتاب آورده و بیان شده است.

۴- لازم به ذکر است تنها روش تفسیر و بکارگیری ماده‌ای فرهنگ اسلامی و قرآنی در تعریف و ابداع تکنولوژی کاربرد روش سیستمی است که برای اولین بار در جهان توسط نویسنده استفاده شده است، زیرا به استناد و اعتقاد استاد عباس اعراب هاشمی، روش‌شناسی قرآن مجید یک مجهول جهانی است. و در جهان سرفته امروز قرآن باید به روش نظام‌مند تعریف شود تا به توحید و هدفی که دارد دست پیدا کند، زیرا ابزاری که محققان برای تحقیق و ارتباط با قرآن استفاده می‌کنند ادبیات فارسی و عربی است که دیگر جوابگوی فرهنگ امروز نیست، ما باید برای خروج قرآن از مهجوریت، از ابزار سیستمی و فناوری اطلاعات و علوم سایبری استفاده کنیم تا بتوانیم

ادعا کنیم که "فرا فرهنگ جهانی" را که امروزه جهان بدان نیازمند است بدست آورده‌ایم.^۱

انتخاب مدل و استفاده از روش سیستمی در تعریف و ابداع تکنولوژی با استفاده از نمادهای قرآنی و اسلامی یک رویکرد جدیدی در تفسیر موضوعی مطالب روزآمد قرآن مجید می‌باشد. زیرا در این روش هیچگونه تغییر و تأملی در اصل معنا و مفهوم آیات نشد و آیات منتخب با تفسیر و ترجمه قرآن با رعایت امانت بدون کم و کاست در شرح و رصوع نماد انتخابی آورده می‌شود. با توجه به نتیجه شرح و دستاورد موجود، این روش را یک روش نوآوری می‌نامید، که قرآن مجید علاوه بر طرح مسائل و رهنمودهای دینی، انرفقی، اجتماعی، مدیریتی، طبیعی، تاریخی و غیره حتی در بهره‌برداری از دانش تکنولوژی هم در تمام زمان‌ها و اعصار مایه برکت و رحمت و هدایت است.

سیستم‌ها: در اینجا تاریخچه و تعریف نظریه عمومی سیستم و روش مهندسی سیستم‌ها که محقق از آن در تفسیر استفاده نموده است مختصراً شرح داده می‌شود. لودویک وان برمالانفی (۱۹۷۲-۱۹۰۱) از جمله متفکرنی است که کمک شایانی به شناخت و ارائه نظریه سیستم‌ها کرده است. در واقع می‌توان گفت وی واضع نظریه

۱- الف: روش‌های تفسیر قرآن مجید: بسیاری از علما در طول تاریخ توفیق شده‌اند که قرآن کریم را تفسیر نمایند. ولی هر کدام از نگاه خاصی استفاده کرده‌اند. این روش‌ها عبارتند از: ادبی، فلسفی، عرفانی، عرفانی، تفسیر به رأی، نقلی یا ماثور-قرآن با قرآن، تفسیر قرآن بر اساس کتاب، سنت و عقل، سرمونیک و...
ب: انواع تفسیر:

دو شیوه اساسی برای بررسی، تبیین و تفسیر آیات الهی بین مفسران وجود دارد.

۱- تفسیر تربیتی: آیات الهی بر اساس تربیتی که در قرآن کریم آمده است، مطالعه و بررسی می‌شوند که مفسر از ابتدای قرآن، به ترتیب آیه به آیه پیش رفته و معنای هر آیه را با ملاحظه سیاق و ارتباط آن آیه با آیات دیگر تفسیر می‌کند. این شیوه از قدیم بین مفسران بزرگ معمول بوده و تفاسیر زیادی از جمله: تبیان، مجمع‌البیان، نورالثقلین، المیزان و... با این شیوه نگارش شده است.

۲- تفسیر موضوعی: در این روش مفسر بدنبال یک موضوع از موضوعات قرآنی، آیات الهی را در کل قرآن، مطالعه و بررسی می‌کند، مثلاً اگر مفسر در پی شناخت توحید در قرآن است، با استفاده از این روش تمامی آیات مربوط به این موضوع را جمع‌آوری و همه را یک به یک بررسی می‌کند تا به نظریه قرآن در این موضوع برسد. بنابراین این روش پاسخگویی نیازهای نظام یافته در باره اسلام و مفاهیم قرآنی است که از نظر موضوعی تحقیق و بررسی می‌شوند. از مفسران معاصر که به این روش قرآن را تفسیر نموده‌اند می‌توان آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی، آیت‌الله عبدالله جوادی آملی و آیت‌الله جعفر سبحانی را نام برد.

عمومی سیستم‌هاست. وی در سال ۱۹۲۰ نظریه ارگانسمی را برای اولین بار مطرح کرده است. وی بر تکیه بر آنکه ارگانسم‌ها، سیستم‌های بازی هستند یعنی با محیط خود تبادل ماده‌ای دارند، نظر خود را از بستر علوم کلاسیک به مجراهای نوین فکری سوق داد. به این ترتیب نظریه سیستم‌های باز وی وسیله‌ای شد تا افکار خویش را اوج داده و محدوده آن را از علوم زیستی به شاخه‌های دیگر معرفت، گسترش دهد. ابداع نظریه عمومی سیستم‌ها از فرآورده‌های گسترش چنین اندیشه‌ای بود.

تعریف سیستم: سیستم مجموعه‌ای از عناصر است که بطور مرتب و دقیق چیده شده و برای هدف خاصی با هم در تعامل هستند.

بطور مثال اتومبیل یا خودکار بودن بعضی وسایل الکترونیکی بر اساس علم سیستم‌ها (سایبرنتیک) است که معمولاً از سیستم کامپیوتری استفاده می‌شود.

هر سیستم دارای مشخصات زیر می‌باشد:

ورودی = input عملیات پردازش = process
خروجی = output بازخورد = feedback

که اشتباهات و خطای سیستم را اصلاح می‌کند. دو نوع سیستم داریم: سیستم باز و سیستم بسته.

مهندسی سیستم یا مهندسی سامانه‌ها (system engineering)

روش تخصصی مبتنی بر رویکرد سیستمی بوده و دارای ماهیت میان رشته‌ای است و چند تخصصی است که به یکپارچه‌سازی هدفمند مجموعه‌ای از اجزاء و عناصر و شکل‌دهی یک مجموعه کامل و ایجاد یک محصول مشخص با قابلیت کارآمدهای

تعیین شده (محصولات پیچیده مانند یک فضاپیما) می‌پردازد و استاندارد آن ISO-۱۵۲۸۸ می‌باشد.

معماری سیستم: طراحی مفهومی است که سازه و ساختار سیستم را تعریف می‌کند. معماری سیستم کنترل‌پذیری کم و مهندسی سیستم کنترل بیشتری نیاز دارد. شایان ذکر است که این تحقیق به عنوان رساله کارشناسی ارشد مهندسی صنایع در سال ۳۷۵ توسط مؤسسه رزمندگان اسلام در اولین نمایشگاه دستاوردهای علمی، پژوهشی دانشجویان و طلاب بسیجی، شاهد و اینارگر کشور که ریاست محترم جمهور وقت در آن حضار داشتند به عنوان اثر علمی و پژوهشی برگزیده کشور اعلام گردیده و نویسنده آن است. رزمندگان عالیرتبه سپاه و بسیج لوح سپاس دریافت کرده است.

مقدمه

در خصوص علمت و انگیزه نگارش کتاب باید اذعان نمود در حال حاضر اکثر اندیشمندان مسلمان نیز از آنکه به موضوعات بنیادین مفاهیم قرآنی و اسلامی بپردازند به مسائل اجتماعی مشغولند. دلیل این امر آن است که اکثر کشورهای اسلامی با انبوهی از مشکلات اقتصادی اجتماعی دست به گریبان هستند، در حالیکه گرایش عمومی در تفکر اسلامی پرداختن به موضوعات بنیادین است. اگر ما به تعمق در زمینه مسائل بنیادین بپردازیم قادر خواهیم بود که به موازات آنها به مشکلات اجتماعی و اقتصادی نیز بیندیشیم و نسبت به حل آنها اقدام نمائیم. البته لازمه این کار بطور کامل تحقیق و تدبیر کاربردی و عمل کردن به دستورات الهی قرآن مجید می باشد.

قرآن نه کتاب علمی و نه دایرةالمعارف صنعتی و تکنولوژیک و نه کتاب درسی است همچنانکه کتاب علوم اجتماعی به مفهوم رایج آن نیست، اما با این رخصت نیست به علم و تکنولوژی، صنعت و مدیریت و کمال معنوی و رفاه جوامع انسانی آن اهمیت خاصی قائل است. در واقع قرآن مجید بازگو کننده همه چیز لازمه سعادت بشر از سوی خداوند است. قرآن مجید در این باره می فرماید:

وَلَا رَحْمَةٍ وَلَا يَاسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

هیچ تر و خشکی نیست مگر در کتاب خدا ثبت و مسطور است (انعام: ۵۹).

مَا قَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ

ما در کتاب آفرینش از بیان هیچ چیز فروگذار نکردیم (انعام: ۳۸) و باز می‌فرماید:

وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ

ما فرو فرستادیم به سوی تو قرآن را که (جامع‌ترین کتاب است) تا بر امت آنچه فرستاده شده بیان نمایی

(نحل: ۴۴)

و در واقع قرآن بیان‌کننده همه چیز است:

بَيِّنَّا لِكُلِّ شَيْءٍ

حقیقتاً هر چیز را بطور کامل بیان و روشن کند (نحل: ۸۹)

بدو امر برای خیلی‌ها این سوال پیش می‌آید که چه ارتباطی بین قرآن و تکنولوژی است؟! در پاسخ باید گفت اگر قرآن را ۱۲ قسمت کنیم حدود یک قسمت آن احکام فقه است و باقی ۱۱ قسمت مباحث جامعه و ملاک و پایه و اندیشه مسلمان است.

ذَلِكَ الْكِتَابُ لَازِلٌ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

برای قرآن مجید بی هیچ شک راهنمایان قرار می‌گیرد (بقره: ۲)

و ارشاد و راهنمایی‌های قرآن در جهت سعادت فرد و جامعه بشری با تدبیر و تفکر در آیات مبارکه آن حاصل خواهد شد. آن مجید در این باره می‌فرماید:

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ أَلَمْ يَكُنْ أَمْرٌ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا

آیا در آیات قرآن تفکر نمی‌کنند؟ یا بر دل‌هایشان قفل‌های [جهل و نفاق] زده‌اند (محمد: ۲۴)

تدبیر و تفکر در قرآن مجید به قدری مهم و با اهمیت است که حضرت رسول اکرم (ص) در حدیثی می‌فرماید: **وَيْلٌ لِّمَن لَا كِتَابَ بَيْنَ يَدَيْهِ لَمْ يَتَدَبَّرْهَا** یعنی وای بر حال کسی که آیات الهی را بر زبان آورده و تدبیر در آنها نکند!

با توجه به اینکه یکی از دستاوردهای مهم تقوا، اخلاق است. اخلاق به اخلاق نه از زاویه فلسفی بلکه از جنبه‌ی اجتماعی به آن پرداخته و کار ما این خواهد بود که اصول اخلاقی شرح داده شود بلکه هدف این است، نیروی بهم فشردگی لازم را برای افراد جامعه که می‌خواهند وحدتی تاریخی بیافرینند مشخص نمود، این روح اخلاقی

۱- منظور از بیان همه چیز در آیه فوق و آیات (انعام: ۳۸ و ۵۹) برابر نظر مفسرین بزرگ قرآن در معنای ظاهری آیات فوق‌الاشاره همه آن چیزهایی که لازمه‌ی سعادت بشری می‌باشد در قرآن آمده است.

۲- (مجمع‌البیان ۵۵۴/۲).

بخششی است از آسمان به زمین که با فرود آمدن بدانگاه که تمدن‌ها زاده می‌شوند بسوی آن می‌آید و رسالت آن در جامعه پیوند دادن افراد به یکدیگر است.

قرآن کریم در سوره انفال آیه ۶۳ بدان اشاره می‌فرماید:

وَأَلْفَ بَيْتٍ لَّهُمْ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلْفَتْ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلْفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

و آلفت... دل‌های مؤمنان را؛ دلهاییکه اگر تو با تمام ثروت روی زمین می‌خواستی آلفت دهی نتوانستی لیکن خدا نابغ و ملوب آنها کرد که او بر هر کار مقتدر و (به اسرار و مصالح امور) داناست.

شگفت‌انگیز است که این هم‌انگهی پر معنی و پر مفهومی را میان آن چه این آیه بدان اشاره می‌کند و معنی اصل لاتین آن (religion) چرا که این کلمه بمعنی پیوند دادن و گرد آوردن است. این تحول همان ظهور (Identitale) است بمعنی یکی شدن و ایجاد وحدت بین فرد و ملت و دولت از نظر عاطفی و عملی می‌باشد که البته نتیجه این اتحاد چند جانبه و عظیم است.

این پیوندهای اجتماعی، همان شالوده‌های اخلاقی هستند که کاخ علوم و فنون غربی بر آن بر پا شده به گونه‌ای که از بین برداشته شدن این شالوده برابر است با نابودی تمام علوم و فنون و صناعی که امروز مشاهده می‌شود. مثلاً اگر دستگاه رادیو، مورد مطالعه قرار داده شود، در آن ارزش‌های علمی و فنی گوناگونی دیده می‌شود بی‌آنکه تصور تأثیر ارزش‌های سیاسی آن از خاطر ما بگذرد. حال آنکه در واقع اختراع و تکنولوژی از آثار آن روابط اجتماعی است که تلاش‌های گوناگون هر ترز آلمانی، پوپوف روسی، برانلی فرانسوی، مارکس و انگلس آلمانی و فلمینگ آمریکایی را وحدت بخشید و رادیو نتیجه تمام این تلاش‌ها شد.

آیا این روابط خاص در اصل خود چیزی جز رابطه مسیحی‌اند که با تأثیرپذیری عملی از الگوهای فرهنگ اسلامی در قرون از دوران شارلمانی تا کنون تمدن غربی را ساخته‌اند؟ به طور یقین اگر هر «نماده» مدنی یا فرهنگی از نمادهای تمدن مدنی غربی دنبال‌گردد، بزودی در پایان کار به روابط دینی نخستینی رسیده که تمدن را برانگیخته‌اند، و این نکته حقیقت هر دوران و تمدنی است.

نتیجه آنکه این روح اخلاقی اسلام بود که از عناصری پراکنده همچون انصار و مهاجرین، جامعه اسلامی را آفرید و با اتکاء به نمادهای بالقوه فرهنگی روح وحدت را در جامعه تعمیم داد، بطوریکه در فاصله کمی بیش از نیمی از جهان را فاتح شد و ثروتمندترین و قدرتمندترین تمدن عصر خود را آفریده و بدون اغراق شکوفایی تمدن امروز هم مرهون آنهمه شالوده‌های اخلاقی است.

براین نیروی بهم فشردگی لازم برای جامعه اسلامی با کمال روشنی در اسلام نمود. رد اما کدامین اسلام؟! اسلامی که در برخورد و رفتار ما تحرک دارد بصورت اسلامی اجتماع برانگیخته می‌شود که زمینه مساعد رشد دانشمندان و نمادهای بالقوه فرهنگی را جهت ساخت تمدن و تکنولوژی فراهم می‌سازد.

این نیروی فشرده توان این را دارد که مدیریت و اقتصاد در نتیجه بالطبع تکنولوژی ما را شکوفا نموده تمدن ما را تشکیل دهد.

با توجه به اهمیت موضوع بحث بی‌تردید اگر تمامی آیات و مسائل تاریخی و نمادهای قرآن، در رابطه با تکنولوژی همانند کار، علم، تحقیقات، نوآوری، منابع انسانی، منابع فیزیکی، مدیریت، تحول و سمایند آنها استخراج و پژوهش‌های کاربردی گردد حجم بزرگی را تشکیل می‌دهد و ر واضح است که تفسیر و تحلیل علمی مورد استفاده آنها مسائل مهمی را روشن ساخته و معارف و افلاک ارزشمندی را در راه خودسازی و ساختن جوامع و تمدن‌های انسانی و احیاء نسل‌های ما در اختیار ما قرار می‌دهد.

لازم به ذکر است که یکی از این مسائل مهم امروز ما تکنولوژی و شناخت آن است که مهمترین عامل تأثیرگذاری بر زندگی انسان است بطوری که برای بسیاری از افراد جامعه ناشناخته باقی مانده و تعریف دقیق آن برای مردم و حتی متخصصان نامعلوم و گنگ است. با توجه به همین ضرورت بوده که نگارنده در حد توان خویش با بضاعتی ناچیز به چنین امر مهمی اقدام نموده و با استفاده از الگوی نیروی بهم فشردگی لازم در معنای کلمه دین، ضمن ارائه تعریف تکنولوژی با استفاده از روش

سیستمی و کاربرد نمادهای^۱ اسلامی مورد نیاز فوق‌الاشاره، ابداع آن را نیز شرح داده و برای اثبات عملی تعریف بدست آمده، در پس پرده تاریخ و غبار زمان با کنارزدن نقل قول‌های دانشمندان مغرض، منتخبی از خدمات علمی دانشمندان پرورش یافته مکتب اسلام را به تصویر کشیده است.

همچنین بر خود لازم می‌دانم از زحمات صمیمانه و دلسوزانه جناب آقای غلامرضا ملکی که در صحنه آرای و آماده‌سازی کتاب مرا یاری نموده و از جناب آقای اصغر مهرپرور مدیر انتشارات کتاب فرزانه، از استاد محترم جناب آقای دکتر سید رضا میردهقان دوست عزیز و دانشمند و همچنین از همدلی و صبوری همسر و فرزندان عزیزم کمال تشکر و قدردانی نمایم. همچنین بر خود بایسته می‌دانم این اثر تحقیقی هرچند ناچیز را به اسطوره علمی اسلام که با نثار جان خود برای برافراشتگی پرچم مقدس این سرزمین دلاورانه به خاک ارادت یادشان جاوید.

امید است این پژوهش، با راهنمایی اساتید عالِم در موجب شود تا مباحثی از این قبیل که نیازهای حیاتی جامعه ماست مورد عنایت و توجه بیشتر صاحب نظران و متفکران اسلامی قرار گیرد که در نتیجه آرای اجتماعی اسلام همانا علوم تجربی همچون سایر آرای دین به منظور پیاده کردن سنت‌های الهی قرآن را جایز جهت پیشرفت همه جانبه فرهنگی و علمی مورد کنکاش بیشتر واقع شود.

سأله‌ها دل طلب جام جم از ما می‌کرد آنچه خود داشت ز بیگانگان می‌کرد

سیروان سروی

رمضان، ۱۳۸۶ شمسی

۱- نماد: از ریشه لاتینی به معنای علامت و نشان مشخص کننده گرفته شده است. نمادها، از دیدگاه جامعه‌شناسی از آن رو که بیان کننده معنایی هستند، مورد قبول جامعه‌اند. در واقع، برای آن که نمادها در جریان ارتباط‌های انسانی، ارزش یابند، باید از نظر اجتماعی مورد پذیرش همگان باشند. اصطلاح نمادهای جمعی را بالاخص برای مشخص ساختن نمادهایی به کار می‌برند که ترجمان مظاهر یک جمع خاص، بیان بعد تاریخی، ارزش‌ها و باورهای یک گروه، به عنوان یک کل به حساب آیند.